

DANIEL RINGDAHL

#MeToo – jag också!

Kulturella företeelser förtjänar vår uppmärksamhet och reflektion – även om det skulle vara fråga om övergående fenomen. Det är viktigt att ställa vad som händer i världen under Guds ords prövning, så att vi "kan pröva vad som är Guds vilja; det som är gott och fullkomligt och behagar honom" (Rom. 12:2 b). ELM:s nytillträdde missionsledare skriver här om #MeToo-reaktionerna.

INLEDNING

Hösten 2017 var det någonting som hände i samhällsdebatten. Sexuella övergrepp – och inte minst strukturer som göder och vidmakthåller övergreppen – kom i belysning på ett sätt som de tidigare inte har gjort.¹ När jag surfade genom mitt facebookflöde såg jag många vänner som delade berättelser om hur de har fått utstå oönskade närmanden med mera, och i dagstidningarna läste jag många vittnesbörd från främst kvinnor som berättade om allt från människor som inte förstod ett nej till regelrätta våldtäkter. De delade med sig av sina berättelser och skrev: "#MeToo", d.v.s. "jag har också varit med om detta". Det mest skrämmande var kanske att få upp ögonen för hur människors sexuella gränslöshet gentemot sina medmänniskor är så utbredd och att många

regelbundet tvingas stå ut med oönskade närmanden.

Vilken vägledning kan vi egentligen få från Bibeln – och är Bibeln över huvud taget en auktoritet i frågan eller är den bara ytterligare ett uttryck för en mansdominerande kultur? I den här artikeln kommer dessa frågor att diskuteras och en möjlig väg framåt beskrivas. Artikeln är en omarbetning av några blogginlägg som under tecknad skrev under hösten och vintern 2017–2018.

SEXUELLA ÖVERGREPP I BIBELN

Hur har det egentligen blivit på det här viset? Kanske skulle man hellre ställa frågan: Har det någonsin varit annorlunda? I Bibelns två första kapitel får vi en bild av hur världen var innan människan korrumperades. Då var mannen och kvinnan varandras jämlikar. Sexuella övergrepp eller dito kränkningar fanns inte och de första människorna kunde gå omkring nakna inför varandra utan att behöva vara rädda. Det rådde harmoni.

Efter syndafallet förändrades dynamiken mellan mannen och kvinnan, och mannen

”Det är dock värt att lägga märke till att övergreppen aldrig legitimeras i Bibeln”

intar en mer överordnad roll. Människans vilja förvrids från att vara inriktad på att ära Gud och att tjäna sin nästa, till att sätta sin egen vilja och sitt ”jag” i centrum. Självcentreringen är roten till så mycket av världens ondska, och genom hela mänsklighetens historia ser vi hur den är fylld av människors övergrepp gentemot varandra. Såväl Bibelns som hela mänsklighetens historia vittnar om hur #MeToo-erfarenheter har följt kvinnor i alla tider, länder och kulturer. Vår vilja att äga, utöva makt och att kontrollera är stor och destruktiv.

Omgående efter syndafallet börjar män ta sig fler än en hustru, vilket utan undantag ställer till problem i familjerelationerna. Även i Israels historia finns många exempel på kvinnor som har fått utstå sexuella övergrepp och kränkningar.²

INFÖR GUD ÄR ALLA LIKA

Det är dock värt att lägga märke till att övergreppen aldrig legitimeras i Bibeln – inte ens när det är kungen som handlar. Tänk på historien om kung David! Han var Israels mäktigaste kung och när han en dag fick syn på sin generals hustru, såg han helt enkelt till att lägga beslag på henne. I förhållande till de omkringliggande kulturerna var det ingenting märkvärdigt med det. I Egypten eller Babylonien med flera länder sågs kungen som Gud själv. Kungens vilja var rikets lag. Men i Israel var det annorlunda. Det spelade ingen roll vad kung David ville. Han hade brutit mot Guds lag och därför kom en profet som anklagade David för att ha gjort fel – och David omvände sig. I Israel gällde lagen till och med kungen. Inför Gud var alla jämlika.

PROBLEMET SITTER I HJÄRTAT

Gång på gång misslyckas emellertid Guds folk – och varje annan människa med för den delen – kapitalt med att leva ut denna jämlikhet. Problemet sitter inte huvudsakligen utvärtes i strukturer utan invärtes i hjärtat. Så länge hjärtat är korrumpert kommer problemet att bestå och är det någonting #MeToo-fenomenet har gjort är det väl just att det har avslöjat hur närvarande och destruktiv synden är i våra liv.

De sexuella övergreppen och kränkningarna är ju utlopp för vår vilja att äga andra människor och att dominera dem. Jag sörjer över att jag själv är en del av problemet. Inte främst för att jag är man utan för att jag är människa. Också jag har viljan i mig att äga och dominera. När jag var yngre accepterade jag den viljan på ett annat sätt än jag gör i dag, men varje dag är en kamp mot de destruktiva krafterna i hjärtat. Gud vill emellertid vända trenden och har arbetat med det ända sedan syndafallet. Gud sade genom profeten Hesekiel (omkring 600-talet f.Kr.):

”Jag skall ge dem ett och samma hjärta, och en ny ande skall jag lägga i deras bröst. Jag skall ta bort stenhjärtat ur deras kropp och ge dem ett hjärta av kött, för att de skall vandra efter mina stadgar och hålla mina bud och följa dem. De skall vara mitt folk, och jag skall vara deras Gud” (Hes. 11:19–20).

Det är detta som händer i det kristna dopet:

”I honom blev ni också omskurna, inte med människohand utan med Kristi omskärelse, när ni avkläddes er syndiga natur och begravdes med honom i dopet. I dopet blev

ni också uppväckta med honom genom tron på Guds kraft, han som uppväckte honom från de döda” (Kol. 2:11–12).

ETT NYTT HJÄRTA

Guds mål har ända från början varit att skapa en ny mänsklighet, där människans vilja till dominans och ägande byts i glädje och tacksamhet och respekt gentemot varje annan människa. Gud erbjuder därför en väg ut ur hjärtats inkrökthet och till upprättade relationer. Den vägen går genom dopet och tron. Allt för ofta misslyckas kyrkan och enskilda kristna med att leva ut denna förvandling, men det förtar inte kraften i den bibliska visionen: en nyskapad mänsklighet där relationerna på nytt är helade.

DEN DAGLIGA OMVÄNDELSEN

Förra året firade vi att det var femhundra år sedan Martin Luther offentliggjorde sina 95 teser om den kristna tron. Den första tesen är lika aktuell i dag som den var då: ”När vår Herre och Mästare Jesus Kristus sade, ’Omvänd er’, ville han att hela den troendes liv skulle vara ett liv i omvändelse.” Vad Luther talar om i den första tesen är att människan varje dag måste vända sig bort från synden i sitt liv, och ta emot Guds nåd och barmhärtighet. Det gäller också i förhållande till #MeToo-företeelser.

Samma drivkrafter finns i mig som finns i dem som har anklagats för att begå sexuella övergrepp och kränkningar. Det är bara ett stort mått av Guds nåd – och en daglig kamp – som gör att jag lägger band på mig i det avseendet liksom i många andra. Så är det för varje människa. Vissa kamper är lättare och andra är svårare. För vissa är por-

nografi en svår kamp att stå emot, för andra är det att tygla sin vrede. För vissa är det svårt att tala sanning, för andra att tala gott om andra o.s.v.

INRE OCH YTTRE KYSKHET

Det som först av allt behöver reformeras är hjärtat och det kan bara Guds Ande göra. Gud vill återskapa mänskligheten så att den vill det Gud vill och så att det återigen råder harmoni i relationen mellan könen, men det kräver en daglig kamp. Den onde älskar nämligen att härska, manipulera och att erövra, och han har en liten allierad i varje människas hjärta – även i den döptes hjärta, som fortfarande får dras med sin gamla människa till dess Jesus kommer tillbaka. Därför måste vi dagligen göra motstånd mot honom.

Det gör vi genom att leva i Guds ord. Budorden säger tydligt till oss att inte bryta en annan människas äktenskap och Jesus förtydligar i Bergspredikan att vi inte ens har rätt att sexualisera den andre i vårt inre. Såväl den inre som den yttre kyskheten måste bli normen. Innan det sker kommer vi inte att se någon reell förändring.

KRISTENDOMEN OCH PATRIARKATET

Men hur är det egentligen med kristendomen och patriarkatet? Har det inte i alla tider funnits en manlig dominans i kristenheten, och vad ska man göra av Paulus ”kvinnofientliga” uttalanden i Första Korinthierbrevet och Första Timoteusbrevet? Frågan är inte alldeles enkel att besvara, men jag vill skissera ett svar i två delar. Det första är religionssociologiskt och det andra är bibelteologiskt.

”Kvinnor i de kristna gemenskaperna hade det långt mycket bättre än i det omgivande romerska samhället.”

KVINNANS STÄLLNING I ROMARRIKET

Det första som måste belysas är hur relationerna mellan könen var annorlunda i den kristna gemenskapen jämfört med i de omkringliggande kulturerna. Det var ett radikalt påstående när Paulus skrev till församlingen i Galatien: ”Nu är ingen längre jude eller grek, slav eller fri, man och kvinna. Alla är ni ett i Kristus Jesus” (Gal. 3:28). Den amerikanske religionssociologen Rodney Stark beskriver i sin bok *The Triumph of Christianity* om varför den tidiga kristendomen lockade så många kvinnor.³

Det är en anmärkningsvärd historia som berättas. Kulturen i Romarriket var alltigenom patriarkal och det manliga könet premierades i hög utsträckning på det kvinnligas bekostnad. Stark menar att vi har goda skäl att tro att det gick ca 130–140 män på 100 kvinnor, vilket innebar att kvinnor var eftersökta som hustrur. Det ledde till svåra situationer för kvinnorna:

”Som ytterligare bevis på den akuta bristen på kvinnor, var det vanligt att de gifte sig om och om igen, inte bara efter att en

make hade dött utan också efter att deras make hade skiljt sig från dem. Faktum är att lagstiftningen straffade kvinnor under femtio som inte gifte om sig, så att ’ett andra och tredje äktenskap blev vanligt,’ (Balsdon 1963) särskilt eftersom de flesta kvinnor gifte sig med män som var långt äldre än de själva. Tullia, Cicero’s dotter, ’var inte ovanlig ... gift vid 16 ... änka vid 22, omgift vid 23, skild vid 28; gift igen vid 29, skild vid 33 – och död, kort efter förlossning, vid 34’.⁴

Vidare berättar Stark om hur flickor giftes bort vid i tolvårsåldern, hur mannen bestämde om ett barn skulle behållas eller om det till och med skulle aborteras före födseln och hur kvinnan/flickan hade ytterst lite att säga till om i dessa angelägenheter.

KVINNANS STÄLLNING I FÖRSAMLINGEN

I den kristna gemenskapen såg det annorlunda ut. Det finns goda skäl att tro att barn inte giftes bort i tillnärmelsevis samma utsträckning som i det romerska samhället. Även om följande siffror inte kan

beläggas med statistisk säkerhet, så menar Stark att det finns goda skäl att anta att knappt hälften av de kristna kvinnorna ännu inte hade gift sig när de var arton – och det i ett samhälle där tjugo procent av de hedniska flickorna giftes bort vid tolv års ålder. Med tanke på att äktenskapen dessutom ”fullbordades” omedelbart efter att de ingåtts, kan vi förstå att flickorna som växte upp i kristna familjer var avsevärt mycket mer skyddade än sina hedniska medsysstrar.

Dessutom finns det bevis för att kristna flickor hade mycket mer att säga till om ifråga om sina äktenskap. Allt sammantaget är det inte svårt att se hur kvinnor i de kristna gemenskaperna hade det långt mycket bättre än sina sysstrar i det omgivande samhället.

Till det kan läggas att de kristna gemenskaperna vägrade att vare sig abortera eller sätta ut sina barn att självdö – oavsett om de var pojkar eller flickor – vilket gjorde att könsfördelningen var mycket jämnare i kristna kretsar än i hedniska. Dessutom tillämpade inte de kristna olika måttstockar i fråga om avhållsamhet som man kunde göra i andra sammanhang. Även om man prisade (kvinnlig) sexuell avhållsamhet, så tillät man inte männen några snedsprång. ”Som Henry Chadwick förklarade ’betraktade kristna okyskhet bland män som ett lika stort lojalitets- och trohetsbrott som otrohet från en kvinnas sida’.”⁵

Siedentop berättar övertygande om hur kristendomen både gav kvinnor status som jämlika männen, också i rationalitet och inte minst självrespekt, och han berättar om hur många (överklass)kvinnor sökte sig till klosterrörelsen i den tidiga kyrkan, bland

annat eftersom det var ett av de starkaste uttrycken för deras nyvunna frihet, dvs. rätten att avstå från sex.

MÄN OCH KVINNOR I NYA TESTAMENTET

Det andra som behöver tas upp är den nytestamentliga undervisningen om relationen mellan män och kvinnor. Ordet ”patriarkal” har i dag en starkt negativ klang. Från sociologin har vi lärt oss att tala om ”patriarkat” som ett system där mannen har makten och inte sällan använder den på kvinnors och barns bekostnad. Något mer neutralt förklarar man säga att patriarkatet handlar om en hierarki där mannen står överst, men det är fortfarande en knepig beskrivning eftersom den mer eller mindre nödvändigtvis låter oss ana att hierarkin är moraliskt värderande och inte bara strukturell.

Det är uppenbart för vem som helst som läser Bibeln att mannen har en framskjuten roll. Det är inte minst tydligt i det att flera av huvudpersonerna i den gammaltestamentliga historien var män: patriarkerna (!) Abraham, Isak och Jakob, profeten Mose, och så kung David. Dessutom beskriver Gud sig själv som Fader och Jesus är Guds Son, vilket ytterligare förstärker den patriarkala bilden. (Det bör dock sägas att Gud inte är en biologisk varelse utan immateriell och således saknar biologiskt kön!)

MÄN OCH KVINNOR MORALISKT JÄMSTÄLLDA ...

Samtidigt är det enkelt att försvara idén om att män och kvinnor är moraliskt jämställda i Bibeln. Det starkaste exemplet är hämtat från skapelseberättelsen. Både Eva och Adam skapas till Guds avbild och det finns ingenting i texten som tyder på att det skulle finnas någon gradskillnad i de-

ras gudslighet eller deras rätt att närma sig Gud. Att Eva skapas från Adams revben är inte på något vis nedvärderande. Ordet som används om Eva, en "hjälpare", är ett ord som oftast används om Gud som sitt folks hjälpare. Det är inte nedsättande utan tvärtom uppvärderande.

I Nya testamentet blir den moraliska jämställdheten tydlig. Kvinnor är lärjungar till Jesus (om än inte bland de tolv), i motsats till den rådande seden att det var män som var lärjungar. Kvinnor är starkt engagerade i den tidiga kyrkan. Paulus förklarar de klassiska sociala distinktionerna betydelslösa inför Gud (jude/grek, slav/fri, man och kvinna) och har kvinnliga medarbetare. I den tidiga kyrkan är både män och kvinnor helgon och profeter. Och samtidigt är det männen som är församlingsledare, präster och biskopar.

... MEN MED NÅGOT OLIKA UPPGIFTER

För att förstå hur idén om människans fundamentala jämlikhet kan förenas med kyrkans praxis att bara låta män vara präster och församlingsledare måste man göra en åtskillnad mellan struktur/auktoritet och moraliskt värde. Män och kvinnor har samma moraliska värde inför Gud och varandra. Det finns ingen skillnad. Det verkar dock som att Gud har lagt ner en auktoritetsstruktur i världen där mannen har det yttersta ansvaret. I Gamla testamentet märker vi det i att det är mannen som är familjens ledare och att ansvaret går vidare till den äldste sonen i familjen. I Nya testamentet märker vi det till exempel i det att Jesus väljer ut tolv män till apostlar samt i Paulus s.k. hustavlor (Ef. 5:21–6:9, Kol. 3:8–4:1 och 1 Petr. 2:18–3:7).

MAN OCH HUSTRU – KRISTUS OCH FÖRSAMLINGEN

Låt oss ta Efesierbrevet 5 som exempel! Det måste vara en av Paulus texter som är allra mest provocerande för vår kultur. Paulus skriver att mannen är kvinnans huvud och att kvinnan ska underordna sig mannen. Det är bland annat utifrån den här texten som man kan säga att det finns en patriarkal struktur i kristendomen, men det manliga ledarskapet i Bibeln är annorlunda än det patriarkat vi möter i samhället.

OLIKA UPPGIFTER BETYDER INTE OLIKA VÄRDE

För det första behöver det betonas att hierarki och auktoritet i sig inte är någonting dåligt. En människa är inte bättre eller sämre beroende av var någonstans hon befinner sig i en hierarki. (Det är inte sällan så att det är enklare att bevara sin moraliska integritet om man befinner sig någonstans i mitten och inte i något av ytterlägena.) Hon har olika möjligheter beroende på sin position, men det säger ingenting om människans värde.

BIBLISK AUKTORITET STAVAS TJÄNANDE

För det andra är auktoritet i Bibeln någonting helt annat än auktoritet i vår värld. Den som har makt och auktoritet i vår värld har fördelar som andra saknar. Ibland utnyttjar en människa sin maktposition vilket leder till korrupcion och ett utnyttjande av andra människor. Den som har makt är van vid att bli betjänad av andra med mindre makt. Bibeln vänder fullkomligt upp och ned på maktbalansen när den knyter auktoritet till tjänande och inte till att bli betjänad. "Ni män, älska era hustrur, så som Kristus har älskat församlingen och offrat sig för den." (Ef. 5:25.)

"Det finns en hierarki till och med inom den heliga Tre-enigheten."

Det är svårt att veta vilken position som är mest önskvärd: den att underordna sig eller att älska intill självupppoffring. Jesus själv gav definitionen på det gudomliga ledarskapet:

”Ni vet att folkens ledare betar sig som herrar över dem och att stormännen härskar över dem. Men så ska det inte vara bland er. Nej, den som vill vara störst bland er ska vara de andras tjänare, och den som vill vara främst bland er ska vara de andras slav. Så har inte heller Människosonen kommit för att bli betjänad, utan för att tjäna och ge sitt liv till lösen för många.” (Matt. 20:25–28.)

Detta betyder att den bibliska patriarkalismen inte är ett frikort för mannen att utöva makt, utan den enda sortens patriarkal makt som Bibeln kan godkänna är den som tar sig uttryck i självupppoffrande kärlek från patriarken gentemot dem som står hierarkiskt – men inte i fråga om moraliskt värde – under honom.

Lägg dessutom märke till att det inte handlar om ett allt–eller–intet-förhållande. Paulus ord i Efesierbrevet 5 handlar över huvud taget inte om att kvinnan skulle vara maktlös och utlämnad åt mannen. Den man älskar mer än sitt eget liv lämnar man inte maktlös.

JESU UNDERORDNING

För det tredje har det varit en ögonöppnare för mig att lägga märke till hur det finns en hierarki till och med inom den heliga Treenigheten. Jesus säger vid åtskilliga tillfällen att han underordnar sig Faderns vilja.⁶ Paulus skriver detsamma: ”Och när allt blivit lagt under honom, då ska Sonen själv underordna sig den som har lagt allt

under honom, så att Gud blir allt i alla” (1 Kor. 15:28). Sonen underordnar sig alltså Fadern i glädje utan någon som helst rädsla eller provokation.

Detta är det starkaste argumentet för att det patriarkat som Bibeln talar om inte på något sätt är moraliskt värderande. Det är en heretisk tanke att Sonen skulle vara moraliskt underlägsen Fadern. Fadern, Sonen och Anden är en Gud, av samma väsen, utan åtskillnad eller sammanblandning, men de har olika roller och uppgifter.

SKYLL INTE SYNDEN PÅ SKAPAREN!

Det fjärde som måste poängteras är att människan är syndare. Därför löper både män och kvinnor kontinuerlig risk att missbruka sina olika roller. Jag vill alltså inte på något vis säga emot att män i alla tider och på alla platser betar och har kunnat bete sig hemskt illa mot kvinnor, både på individnivå och samhällsnivå. Vad jag däremot vill invända emot är att det skulle vara kopplat till kristendomen, för det är det inte. Det är kopplat till synden och är ett universellt problem som inte bara berör män och kvinnor. Det betyder att vi själva måste göra avvägningar vad gäller hur långt vår lydnad ska gå. Samma avvägningar behöver vi göra i förhållande till staten, som varje medborgare är kallad att underordna sig (Rom. 13) men inte dithän att vi bryter mot Guds bud (Apg. 4:19–20).

AVSLUTNING

Det är dags att sammanfatta och avsluta artikeln. Vi kan vara tacksamma för att #MeToo-fenomenet hjälpte till att avslöja att någonting är djupt fel i hur vi relaterar till varandra sexuellt. Många av oss är på

en gång både offer och förövare. Men vi ska inte stanna i skuldbeläggandet. Det djupaste problemet som #MeToo-vittnesbördan avslöjar är inte strukturer eller ett patriarkat – utan *synden* – och den kommer ingen av oss undan. Gud har skapat en väg ut ur vår egen inkröktthet och vill nyskapa människan så att hon återigen kan relatera till sin nästa med paradisetns kärlek och oskuldsfullhet. Vägen dit går genom omvändelse från synden till överlåten tro på Kris-

tus och sedan en daglig efterföljelse i hans fotspår. Den vägen innebär också att man underordnar sig Guds vilja och ordning för livet, men ordningen är inte begränsande eller förminskande utan hjälper oss att bli de vi är skapade att vara.

Daniel Ringdahl

Missionsledare ELM, Stockholm

1. Med "strukturer" avser jag de vittnesbörd om situationer där man har vetat att vissa personer har betett sig ytterst olämpligt men låtit dem vara kvar för att de är kända/geniförklarade/kasaker etc. Eller att man har accepterat beteendet eftersom det har blivit en del av kulturen på arbetsplatsen.

2. Våldträkten i Betlehem (Dom. 19), Kung Davids förhållande till Batseba (2 Sam. 11–12) och hans son Amnons våldtäkt av sin syster Tamar (2 Sam. 13). Vad jag vet finns det dessutom åtminstone ett exempel på en man som blir utsatt för detsamma, Josef i 1 Mos. 39:6–20.

3. Rodney Stark, *The Triumph of Christianity*; HarperCollins, 2011, s. 121–136. Den amerikanske historikern Larry Siedentop är inne på liknande tankegångar i boken *Inventing the individual* (Belknap, 2014).

4. Rodney Stark, s. 130

5. Rodney Stark, s. 129

6. Se exempelvis Matt. 26:39: "Han gick lite längre fram, föll ner på sitt ansikte och bad: 'Min Far! Om det är möjligt, så låt den här bågaren gå förbi mig. Men inte som jag vill, utan som du vill.'"